

Fredagen den 15 mars

Kl. 15.00

Fredagen den
15 mars 1974

*Ang. studieav-
brotten i gymnasie-
skolan, m. m.*

Förhandlingarna leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

§ 2 Herr andre vice talmannen meddelade att till kammaren inkommit läkarintyg för herr *Henmark*, som var sjukskriven under tiden den 9 mars–8 maj.

Erforderlig ledighet beviljades.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr *Hägelmark* från och med den 15 mars inträdde som ersättare för herr *Henmark* under hans ledighet från riksdagsmannaupdraget.

§ 3 Ang. studieavbrotten i gymnasieskolan, m. m.

Fru statsrådet *HJELM-WALLÉN* erhöll ordet för att besvara fru *Sundbergs* (m) den 11 januari framställda interpellation, nr 14, och anförde:

Herr talman! Fru *Sundberg* har frågat mig *dels* hur stor avgången har varit av elever som icke avslutat sin gymnasiala utbildning och vilka orsaker jag bedömer ligga till grund för sådan avgång, *dels* hur vanligt linjebyte är på gymnasieskolan och vilka erfarenheterna är av linjebyte, *dels* vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att den ursprungliga målsättningen, att 85–90 procent av varje årskurs skall genomgå gymnasieskolan, skall uppnås.

Som framgår bl. a. av årets statsverksproposition (bil. 10 s. 165) får man skilja mellan gymnasieskolans intagningskapacitet, mätt i förhållande till antalet 16-åringar, och det faktiska antalet 16-åringar i utbildning. Gymnasieskolans intagningskapacitet har successivt – enligt bl. a. 1968 års riksdagsbeslut med anledning av propositionen 1968:140 – vidgats till att nästa läsår svara mot ca 94 procent av 16-åringarna. Av de ungdomar som slutat grundskolan under de senare åren har omkring 70 procent direkt därefter påbörjat studier i gymnasieskolan. Målet har aldrig fixerats så att ungdomarna skulle gå direkt över till gymnasieskolan från grundskolan. Som jag ser det kan det för många ungdomar tvärtom vara en fördel att de under en period går ut i arbetslivet efter grundskolan. Jag vill dock framhålla vikten av att samhället vidtar åtgärder så att dessa ungdomar senare får reell möjlighet att återkomma till utbildning. I årets statsverksproposition har förslag lagts fram om en försöksverksamhet med uppsökande studie- och yrkesorientering för bl. a. de ungdomar som inte sökt gymnasieskoleutbildning.

Skolöverstyrelsen och statistiska centralbyrån redovisar successivt uppgifter som kan belysa fru Sundbergs fråga om avgången från gymnasieskolan. Uppgifterna avser hela riket och bygger på gruppdata, varför några slutsatser för den enskilde eleven inte kan dras ur materialet. Efter ett år var elevantalet i årskurs 2 i gymnasieskolan ca 10 procent lägre än i årskurs 1. Andelen varierade dock mellan olika linjer. Andelen avgångna med slutförd lärokurs motsvarar drygt 80 procent av samtliga elever i årskurs 1. Även här har vissa studievägar en högre och andra en lägre andel. Av de utpräglade yrkesinriktade linjerna redovisade t. ex. el-teleteknisk linje en procentandel över 91, medan motsvarande tal för konsumtionslinjen var 71. Det kan påpekas att yrkesutbildningsberedningen förutsatte viss avgång efter årskurs 1, bl. a. på vårdlinjen.

Utredningen om skolans inre arbete (SIA) har redovisat två delrapporter som belyser frågan om studieavbrott. Undersökningarna avser de elever som påbörjade studier höstterminen 1971 i gymnasieskolan i Örebro och är ännu inte avslutade.

Varken denna eller andra undersökningar ger en fullständig bild av orsakerna till studieavbrott.

För en del elever upplevs studierna som alltför krävande. Detta har ansetts vara en förklaring till att påfallande många elever lämnar den naturvetenskapliga linjen. Inom skolöverstyrelsen arbetar man bl. a. med läroplanen just på denna linje.

Nära sammanhängande härmed kan sägas vara de fall då förväntningarna på utbildningen inte infriats. Detta kan bl. a. bero på att informationen om studierna inte varit tillräcklig. Den utbyggnad som sker av studie- och yrkesorienteringen bör kunna leda till mer realistiska studieval.

För gymnasieskolans del har resurserna för specialundervisning inte varit så omfattande. Det har bl. a. därför inte varit möjligt att göra tillräckliga elevvårdsinsatser. Även detta kan påverka elevernas vilja att gå kvar i skolan. I årets statsverksproposition föreslås utvidgade insatser på detta område.

En del elever som planerar att söka till en viss utbildning gör s. k. taktiskt betingade avhopp för att senare ha större chans att komma in vid denna utbildning. Denna fråga tillhör betygsutredningens arbetsområde.

Bakom elevernas studieavbrott kan givetvis också dölja sig sociala problem som har sin rot i andra förhållanden än de skolmässiga. I den nämnda SIA-undersökningen nämns bl. a. avsaknad eller brist på studie-stimulans eller stöd från hemmen som en tänkbar orsak bakom studieavbrott.

Elevernas studieintresse har under de senaste åren svängt mot yrkesutbildning. Detta i förening med gymnasieskolans organisation kan också bidra till att elever söker sig ut på arbetsmarknaden utan avslutad gymnasieskolutbildning.

Jag har i detta sammanhang önskat peka på exempel på faktorer och förhållanden som kan leda fram till avgång före lärokursens slut. Men jag vill samtidigt betona att en sådan avgång inte i och för sig alltid behöver innebära något negativt. Bl. a. den pågående utbyggnaden av vuxenutbildningen och 1972 års beslut om nya kompetensregler kommer att ge

större valfrihet på utbildningens område. När utbildning inte längre förbehålls ungdomsåren, kan de studerande göra avbrott i studierna och senare återuppta dessa när studieintresset ökat. Ett sådant uppehåll i studierna kan vara till fördel för både den enskilde och samhället.

I vad gäller frågan om linjebyten – något som av naturliga skäl är möjligt praktiskt taget bara på de tre- och fyraåriga linjerna – saknas heltäckande information. Andelen linjebytare på de tre- och fyraåriga linjerna torde utgöra ca 5 procent. Benägenheten att byta linje synes dock ha minskat något under de senaste åren.

Jag vill slutligen nämna att skolöverstyrelsen under nästa år avser att närmare kartlägga skälen till och omfattningen av studieavbrott respektive linjebyte inom gymnasieskolan.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag skall be att få börja med att tacka statsrådet Lena Hjelm-Wallén för svaret denna i riksdagen fridfulla fredagseftermiddag.

Särskilt uppskattade jag den allra sista delen av svaret, där statsrådet säger att skolöverstyrelsen under nästa år avser att närmare kartlägga skälen till och omfattningen av studieavbrott respektive linjebyte inom gymnasieskolan. Det är, som jag bedömer det, ett erkännande av att detta är ett så stort problem att det fordrar en närmare översyn och därav följande åtgärd.

Jag tycker också att statsrådet Hjelm-Walléns svar var mera positivt än det som dåvarande utbildningsministern Ingvar Carlsson gav fröken Ljungberg när hon ställde en interpellation i denna fråga för snart ett år sedan. Jag finner det vara en god utgångspunkt för vår diskussion att vi gemensamt är angelägna att lösa problemen, att vi har en gemensam önskan att studieavbrotten minskar och att så många som möjligt får den gymnasiala utbildning som riksdagen i enighet beslutat om.

Man kan betrakta gymnasieskolan ur två olika ytterlighetssynpunkter. I det ena fallet – jag utgår då från att det finns utrymme för 95 procent av alla 16-åringar – går ungefär denna andel direkt vidare, och en minst elvaårig skola skulle därmed vara genomförd för praktiskt taget alla ungdomar.

Att denna målsättning har funnits och på många håll fortfarande finns skall vi inte bortse från. Inte minst i diskussionen om utformningen av vår nuvarande gymnasieskola tryckte man hårt på målsättningen att så många som möjligt skulle få en elva- eller tolvårig sammanhållen utbildning, givetvis med möjlighet till studieuppehåll för dem som så önskar det. Min uppfattning har inte ändrats, och jag tror att det är väsentligt att det redan från början slås fast att en sammanhållen gymnasiestudietid direkt ovanpå grundskolan skall vara det normala. Det är också för ett sådant förfarande som gymnasieskolan är uppbyggd.

En annan typ av gymnasieskola, fortfarande med ett utrymme som i antalet platser motsvarar 95 procent av antalet 16-åringar, kan se annorlunda ut. Allt färre går t. ex. vidare till en två-, tre- eller fyraårig gymnasial utbildning, och för att klara målsättningen att fylla antalet gymnasieplatser ökar man i stället antalet specialkurser och vänder sig därmed till andra kategorier utbildningssökande. Man låter arbetsmark-

Fredagen den
15 mars 1974

*Ang. studieav-
brotten i gymnasie-
skolan, m. m.*

nadsutbildningen i högre grad gå in i gymnasieskolan och fylla på för att på det sättet få fram en statistik som visar att dimensioneringen är riktig och att någon nedgång i antalet elever på gymnasieskolan inte kan konstateras. Jag vill med det inte påstå att det är denna gymnasieskola vi i dag har, men att vi i allt högre grad närmar oss respektive fjärrmar oss från den gymnasieskola som hade till mål att ge så många elever som möjligt en minst elvaårig sammanhållen utbildning är självklart.

Detta är en farlig väg därför att den innebär att man från statsmakternas sida sticker huvudet i busken, ger upp inför utvecklingen och tar till metoder som kanske mer har att göra med räddandet av eget skinn än önskan att se till att vi i vårt land får den utbildningssituation som riksdagen har beslutat om.

Jag ställde tre frågor till fru Hjelm-Wallén. Den första var: Hur stor har avgången varit? Statsverkspropositionen redovisar att i mitten av september fanns 7 procent, dvs. 6 100 platser i gymnasieskolan disponibla. Det intressanta och vad jag hade hoppats på att genom statsrådets svar få kännedom om är, hur många platser som finns disponibla i dag när vårterminen är i full gång. Hur stora har avbrotten varit under detta pågående läsår? Statsrådet kanske kan ge mig några riktlinjer som svar på den frågan.

En annan intressant siffra kan man läsa ut av statsrådets svar. Antalet avgångna med slutförd lärokurs är 80 procent. Det innebär att 20 procent under gymnasieutbildningens gång hoppat av. Om vi nu antar att proportionen avhoppare är lika stor för dem som går igenom fullständigt gymnasium som för dem som går de kortare specialkurserna, får vi fram att 80 procent av 69 procent – 70 procent, säger statsrådet i sitt svar – är 55,2 procent. Det är alltså så stor del av 16-åringarna som slutför en gymnasieutbildning av dem som avslutar grundskolan vid 16 år. 70 procent går alltså vidare, och av dem är det 20 procent som hoppar av. Nu är det väl troligt att antalet studieavbrott är större på de fullständiga linjerna än när det gäller specialkurserna. Det innebär grovt räknat att ungefär hälften av våra 16-åringar genomför en gymnasieutbildning i direkt anslutning till grundskolan. Mot bakgrund av den diskussion som fördes i riksdagen när vi beslutade om det nya integrerade gymnasiet är det en skrämmande låg siffra. Inte minst Ingvar Carlsson men också i viss mån statsrådet Lena Hjelm-Wallén påpekar då att ett studieavbrott inte enbart är en negativ företeelse och att samhället skall satsa på åtgärder för att se till att dessa elever återkommer i utbildningen. På den punkten är vi givetvis helt överens. Vi är däremot kanske inte helt överens när det gäller möjligheten att få dessa elever tillbaka till skolan. Elever som hoppar av från en pågående utbildning får och har nämligen i många fall en negativ attityd till utbildning och till skolan över huvud taget. Vi kan i detta sammanhang bl. a. undanta de taktiska avhoppet.

Jag skulle dessutom vilja se litet på situationen före 1970. Sedan det året har antalet behöriga sökande till de två- och treåriga linjerna, dvs. den gamla gymnasieskolan samt fackskolan och yrkesskolan, kontinuerligt minskat, även om man nu tror sig uppleva att denna utveckling har stoppats. Men vad som är helt klart är att till de tre- eller fyraåriga gymnasielinjerna fortsätter nedgången. Det gäller alltså de teoretiska

linjerna. Från 1968-1969 och fram till nu har antalet ansökningar till sådan utbildning nedgått med 30 procent. Detta skall ses mot bakgrunden av ett expanderande utbildningssamhälle. Vi kan alltså konstatera att allt färre vill ha teoretisk gymnasieutbildning.

Man kan då diskutera om det är riktigt att i stället för att på olika sätt försöka få flera elever att välja sådan utbildning satsa på antalet specialkurser, bl. a. på antalet högre specialkurser som vänder sig till sådana som redan har fått en gymnasial utbildning. En fråga jag då skulle vilja ställa till fru Lena Hjelm-Wallén är: Hur stor andel av dem som nu går i gymnasial skola har bakom sig en avslutad gymnasial utbildning?

Jag vet genom upplysningar jag fått att det bland dem som går på många av de högre specialkurserna, t. ex. jordbrukets gymnasieutbildning, finns åtskilliga som har en avslutad gymnasial utbildning bakom sig. De får med andra ord dubbla examina. Dessutom är de högre specialkurserna särskilt inriktade på sådana som redan har en avslutad gymnasial utbildning bakom sig.

Jag ställer min fråga också mot bakgrunden av min önskan att få fram en realistisk sifferuppgift när det gäller i vilken grad vi har lyckats genomföra en minst elvaårig utbildning för våra ungdomar. Men det hela är en djungel av procenttal och siffror, ständigt varierande och säkerligen också för statsrådet liksom för mig i många fall omöjliga att klart uttyda.

Vi är i alla fall eniga om att studieavbrotten ökar och att detta måste undersökas. Det är särskilt glädjande att sådana undersökningar nu inte stoppas under förevändning att SIA skall lösa dessa problem. SIA har ju under flera år utgjort ett hinder – samtidigt som dess verksamhet naturligtvis har varit av positivt värde – för att få i gång undersökningar av olika slag som inte minst vi i de tre oppositionspartierna har funnit vara angelägna.

SIA har bl. a. bidragit med den Örebroundersökning till vilken statsrådet hänvisar i sitt svar. Under 1973 presenterades dess andra betänkande, där orsakerna till studieavbrotten i gymnasieskolan tas upp. Statsrådet säger dock att Örebroundersökningen inte ger en fullständig bild av orsakerna till studieavbrotten, och det är säkerligen helt riktigt. Må så vara, men det är den enda aktuella undersökning vi har. Mot den bakgrunden är det kanske litet förvånande att statsrådet i sin uppräknings av tänkbara orsaker inte berör alla de skäl som bedömts vara väsentliga vid elevundersökningen. Enligt Örebroundersökningen lämnade 15 procent av gymnasieskolans elever skolan under första året, 13 procent om man undantar dem som lämnade skolan under de första veckorna. Enligt statsrådets svar skulle genomsnittet i riket vara 10 procent. Kanske ligger sanningen någonstans mitt emellan.

Örebroundersökningens material angående orsakerna till avbrotten är emellertid mycket intressant, både de skäl som statsrådet anför i sitt svar och de som inte finns med där. Vad som tydligt framgår av Örebroundersökningen när man har intervjuat eleverna i första årskursen är att 75 procent önskar fortsätta i årskurs 2. Där finns alltså ett tänkbart avhopp på 25 procent. När man då frågar dem som har hoppat av om huvudskälen till detta, är det betecknande att så många säger att

Fredagen den
15 mars 1974

*Ang. studieav-
brotten i gymnasie-
skolan, m. m.*

informationen om gymnasieskolan har varit dålig. De har inte vetat vad de har gett sig in i, de har inte känt till studiemetoderna osv.

Jag vill gärna erinra om det beslut som riksdagen fattade med anledning av motioner från de borgerliga partierna när det gällde införandet av syo-verksamheten i grundskolan. Vi ville behålla yrkesvals-lärarna, och vi fick riksdagen med på att göra detta under en form av försöksperiod fram till 1979, när syo-verksamheten och yrkesvalslärarna skall existera jämsides med varandra i grundskolan.

Det lyckliga var, som jag bedömer det, inte att vi införde syo-verksamheten utan att vi i alla fall tills vidare har möjlighet att behålla våra yrkesvalslärare. När man läser materialet från Örebroundersökningen ser man nämligen tydligt hur angeläget det är för eleverna att stå i nära kontakt med sin lärare. Ingen torde väl heller säga emot påståendet att när det gäller att ge eleven den individuella bedömningen av hans framtida studiemöjligheter är en lärare mer skickad än, som någon sade till mig, "en tant som kommer från AMS och svamlar". Jag tror inte att alla som kommer från AMS svamlar, men bland de elever jag har talat med i den här frågan -- och de är ganska många -- har man ställt sig betydligt mera negativ till syo-funktionärerna än till yrkesvalslärarna. Skulle syo införas -- den har ju införts när det gäller gymnasieskolan -- är det min absoluta uppfattning att eleverna inte kommer att få det lättare när det gäller att klara upp vad de skall studera och i övrigt bedöma sin egen studiesituation.

Ett viktigt skäl kommer fram när eleverna säger att bland det allra viktigaste är att lärarna kan undervisa bra -- lärarnas förmåga att meddela kunskaper tror jag det talas om. Där vill jag gärna ställa en direkt fråga till statsrådet: Kommer detta att beaktas i den nya lärarutbildningsutredningen? Den diskussion som har föregått tillsättandet av den utredningen har ju i mycket ringa grad berört lärarnas kunskapsförmedlande uppgift, medan deras sociala uppgifter däremot har diskuterats mycket. Det är kanske träffande att eleverna i det här fallet tycker att lärarnas förmåga att meddela kunskaper är viktigare än deras förmåga att skapa trivsel i arbetet.

Gymnasieskolan är i dag ingen flexibel skola. Utbildningsutskottet gjorde i förra veckan en resa till Jämtland, och vi fick på ett par ställen höra klagomål över hur svårt det är för gymnasieskolan att inrätta kurser -- här är det ju specialkurser som är på tal -- som svarar mot den efterfrågan som just i dag finns hos de studerande. Man kan naturligtvis säga att skolan är ansvarig inför arbetsmarknadens krav och att det finns mycket -- inte minst anslagstilldelningen i statsverkspropositionen -- som binder skolöverstyrelsen, men jag förstår vederbörandes förtvivlan när de konstaterar att AMS med mycket kort varsel kan inrätta precis samma kurser men med andra och lägre krav när det gäller antalet elever. Dessutom får eleverna i många fall en bättre finansiell situation när de går på AMS-kurser.

Jag vill fråga statsrådet: Hur många platser i dagens gymnasieskola fylls av AMS-elever? Har man inom departementet sin uppmärksamhet riktad på den dubbelutbildning på det gymnasiala stadiet som finns på många håll beroende på att AMS så att säga föregriper skolöverstyrelsen

när det gäller utbildning och startande av olika kurser?

I den debatt som fördes mellan fröken Ljungberg och statsrådet Carlsson diskuterade man de ekonomiska konsekvenserna av avhopp. Man räknar med att en utbildningsplats i gymnasieskolan kostar 10 000 kronor per elev och år. Om vi har 10 000 tomma platser – och jag tror att det är en realistisk siffra – så blir det med en enkel multiplikation 100 miljoner kronor. Det är väldigt mycket pengar. Särskilt vill jag här beröra kommunerna, som ju direkt åsamkas ett ekonomiskt lidande i och med att de har resurser som inte kan utnyttjas.

Vi kan inte tvinga eleverna till utbildning. Men då måste vi i stället göra utbildningen sådan att den blir attraktiv. Jag anser det alldeles speciellt viktigt mot bakgrund av vad statsrådet sade, att vi litar på att eleverna återvänder till skolan. Jag tror att de återvänder, men inte till gymnasieskolan. Vi kan bl. a. konstatera det ännu större ras som den kommunala vuxenutbildningen har varit utsatt för. Den kommunala vuxenutbildningen blev på riksdagens förslag den form av utbildning som skulle svara för påbyggnaden inom grundskolans och gymnasieskolans ram för de människor som inte hade fått en fullständig grundskole- eller gymnasieutbildning. Där har bortfallet varit ännu mycket större. Studieförbunden är väl vårt hopp på den sidan. Men bortfallet inom vuxenutbildningen tror jag kan kopplas samman med avhoppet från gymnasieskolan. Det är nämligen ett tecken på en otillfredsställelse med utbildningens utformning i dag.

Jag vill gärna säga till statsrådet Lena Hjelm-Wallén att jag är helt övertygad om Er vilja att göra det bästa för att undanröja de missförhållanden som i många fall också från min sida bara är anade, som är svåra att bevisa men om vilka tecknen i alla fall är tydliga. Jag är också övertygad om att vi skall kunna återuppta de utbildningspolitiska positiva målsättningar som fanns gemensamt hos alla partier i riksdagen för fem, sex år sedan.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Självfallet är det en viktig fråga som fru Sundberg tar upp – detta att vi generellt kan konstatera att vi har ett minskat utbildningsintresse. Men detta gäller inte alla utbildningar. Ser man på antalet behöriga förstahandssökande till gymnasieskolan, kan man snarare konstatera en viss ökning. 1971 och 1972 motsvarade det totala antalet behöriga förstahandssökande till gymnasieskolan 86 procent av antalet 16-åringar. År 1973 var motsvarande tal 88,8 procent – det är alltså en ökning.

Den allmänt förändrade situationen med visst avtagande av utbildningsintresset sammanhänger sannolikt med medvetenheten om att det inte räcker enbart med skolutbildning för att vara framgångsrik på arbetsmarknaden. Arbetsgivarna fäster allt större avseende vid erfarenhet från arbetsmarknaden. Det öppnare skolsystem vi har, med nya kompetensregler, gör att allt fler ser chansen att återkomma. Möjligheterna till utbildning är heller inte slut i och med att barna- och ungdomsåren passerat.

Dessutom visar dagens elever ett påtagligt större intresse för yrkesin-

riktade studier och väljer därför i stor utsträckning annan utbildning än den traditionella gymnasieskolans. Kortare yrkesinriktade specialkurser i gymnasieskolan är ett område, och att dessa kurser finns beror på ett behov hos och ett önskemål från eleverna – det är inget sätt för skolmyndigheterna att bättra på statistiken. Det tror jag heller inte fru Sundberg ytterst menar.

Samtidigt som vi kan konstatera detta att allt större värde sätts på arbetslivserfarenhet menar jag att man bör understryka att utbildning alltid lönar sig. Oavsett om individens utbildning är förlagd till ungdomsåren eller till senare tidpunkt i livet gör den individen bättre rustad i arbetslivet och i samhället i övrigt.

Studieavbrotten kan man enligt min mening gradera positivt – negativt enligt en skala. Bäst är naturligtvis – det är den första punkten på skalan – att uppehållet i studierna görs antingen mellan grundskolestudier och gymnasieskolestudier eller mellan gymnasiestudier och högskolestudier.

Den andra punkten på skalan skulle avse studieavbrott som sker efter avslutad årskurs i gymnasieskolan, och det menar jag att man kan acceptera.

Den tredje punkten avser att studieavbrott görs under pågående läsår, vilket självfallet i möjligaste mån bör undvikas.

Men det är viktigt att vi hjälps åt så att studieavbrotten inte betraktas som ett misslyckande, för jag tror att det i studieavbrott kan finnas positiva effekter för individen. Med positiva effekter menar jag att det är positivt att få arbetslivserfarenhet – skoltröttheten försvinner, studiemotivationen kan komma tillbaka och t. o. m. förbättras.

Självfallet ställer det stora krav på skolan att de elever som avbryter sina studier skall ses som potentiella återvändare till skolan. Jag vet också att goda resultat har åstadkommit där skolor har satsat på en uppsökande verksamhet och på det viset nått eleverna. Vi har ett resultat från Stockholm som kan peka i den riktningen: man följer genom en rad åtgärder upp de elever som går ut ur grundskolan och som spontant inte söker till gymnasieskolan eller inte kan beredas plats där. Man har bl. a. genom yrkesvalslärare och syo-konsulenter haft en uppsökande verksamhet bland dessa ungdomar, och resultaten har alltså varit positiva. Stockholm, som redan tidigare hade en hög gymnasiefrekvens, har ökat den väsentligt. Man fick 94 procent av samtliga elever att söka till gymnasieskolan mot 90 procent året innan.

Detta visar att man genom medvetna insatser på det lokala planet kan bemästra problemen, i varje fall i tämligen stor utsträckning.

Diskussionen här är ju viktig, för det är självklart att vi alla har ett intresse av att de gymnasieplatser som finns verkligen också utnyttjas. Och vi har i dag tomma platser i gymnasieskolan. Genomsnittligt finns det – för att svara på fru Sundbergs fråga – om man gör en teoretisk beräkning nästan fem lediga elevplatser i årskurs 2 mot drygt två i årskurs 1. Detta innebär tillsammans taget, om man räknar i elever, att ytterligare 17 000 elever kunde ha fått plats, om samtliga klasser haft maximalt elevantal. Det är också av denna anledning som det i årets statsverksproposition uttalats att det ankommer på skolöverstyrelsen att i sin detaljerade planering beakta möjligheterna att fylla det inte obetydliga

antal vakanser som finns i skolans organisation. Vad man då har att arbeta med är givetvis dimensioneringen, innehållet och organisationen, som ständigt måste hållas under uppmärksamhet.

Fru Sundberg har här ställt två frågor som jag inte kan ge något svar på, och jag vet inte om det över huvud taget finns några svar att ge. Den första frågan var hur många av de elever som nu går i gymnasieskolan som har avslutad grundskola bakom sig och hur många inom gymnasieskolans ram som kommer dit via AMS. Jag har inte några uppgifter om det med mig i dag och vet inte heller om det finns några sådana siffror att få. Men jag skulle inte tro att de sistnämnda eleverna uppgår till något större antal.

Fru Sundbergs andra fråga gällde lärarutbildningen, och jag skall sluta med att säga något om den. När vi i departementet påbörjar vårt arbete med direktiven till utredningen - det har vi inte gjort ännu men skall göra det när vi har fått skolöverstyrelsens skrivelse i ärendet - så kommer givetvis också de områden som fru Sundberg tog upp att tas med. Visserligen har man starkt betonat de skolsociala frågorna, men självfallet kommer också sådana frågor som hur man skall lära ut och vilka kunskaper och färdigheter som skall läras ut att tas med i den övergripande översynen av lärarutbildningen som planeras

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tackar fru statsrådet Hjelm-Wallén, inte minst för detta sista om lärarutbildningsutredningen. Vi skall med intresse följa såväl direktivens tillkomst som utredningens arbete.

Fru Hjelm-Wallén sade att 88 procent av de platser som är reserverade för 16-åringarna nu är besatta. Men vad som är det intressanta för mig att få reda på är hur många av de eleverna som är 16-åringar. Hur många av de platser, som man hela tiden har angivit som så och så stor procent av antalet platser i förhållande till antalet 16-åringar, är besatta av 16-åringar? Och hur stor andel av dessa är 16-åringar som går direkt från grundskolan? Det är det som är det intressanta.

Vidare sade fru Hjelm-Wallén att jag kanske inte menade riktigt vad jag sade om statistik, när jag talade om att man sätter in specialkurser i stället. Nej, det menade jag kanske inte. Men jag måste erkänna att jag nu har blivit misstänksam. Vore det inte redigare att också i statsverkspropositionen redovisa att så och så många går vidare direkt efter grundskolan och får en elva- eller tolvårig utbildning? Härtill kommer sedan antalet sökande till specialkurser. De kan givetvis vara 16-åringar, men de kan också vara 30-åringar som går till den ordinarie gymnasieskolan respektive till specialkurserna. Den siffran tycker jag är intressant att få reda på.

Likaså sade fru Hjelm-Wallén att den återkommande utbildningen, alltså elevernas möjligheter att komma tillbaka igen, är mycket värdefull. Ja, där är vi helt överens. Men jag vill fråga: Hur kommer de åter? Att de gör det borde ju visa sig i den kommunala vuxenutbildningen. Vi har inte mer än de fria studieförbunden och den kommunala vuxenutbildningen att erbjuda - plus möjligheterna att gå in i den ordinarie gymnasieskolan. Men det finns ingenting där som tyder på att vi når de 16-åringar, som är ute

Nr 41

Fredagen den
15 mars 1974

*Ang. studieav-
brotten i gymnasie-
skolan, m. m.*

Fredagen den
15 mars 1974

*Ang. studieav-
brotten i gymnasie-
skolan, m. m.*

i förvärvslivet ett eller två år och som alltså har hunnit bli 17 eller 18 år, och får dem att påbörja sina gymnasiala studier igen. I varje fall har vi inga siffror på att vi har lyckats med det. Jag vill därför fråga om statsrådet anser det vara angeläget att vi siktar på en elva- eller tolvårig sammanhållen utbildning i vårt land. Har kanske målsättningen ändrats, så att begreppet sammanhållen nu är borta och det huvudsakliga är att vi får en elva- eller tolvårig utbildning och att man kanske t. o. m. anser det vara av värde att ett avbrott görs i studierna? Om vi skall uppnå målet att ge 90 procent av 16-åringarna en elva- eller tolvårig utbildning tror jag att vi måste understryka att den i huvudsak skall vara sammanhållen. Vi kan aldrig komma upp till dessa procenttal, om vi i första hand skall satsa på en återkommande utbildning.

Jag kan förstå att det i dag inte finns några uppgifter om antalet AMS-elever i gymnasieskolan. Men jag frågade också om man på skolöverstyrelsen och i departementet har uppmärksammat de problem som uppstår genom att det sker ett dubbelarbete av arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen vid inrättandet av specialkurser av olika slag.

Statsrådet sade att det fanns 17 000 tomma platser. Jag var försiktig och högg till med 10 000; jag var medveten om att detta var ett för lågt antal. Detta visar att kostnaderna för de outnyttjade resurserna är ännu större än jag tidigare anförde.

Till sist: Har man mot bakgrund av förändringen av antalet sökande till olika utbildningar övervägt att se över innehållet i de yrkesutbildande linjerna och att eventuellt göra dem mera attraktiva för de grupper som inte alls får någon utbildning, genom att minska den teoretiska undervisningen? Mot bakgrund av vad statsrådet sade om den förändrade efterfrågan vill jag säga att jag tror att själva teoretiseringen – det visar också Örebroudersökningen – utgör ett hinder för många clevers val av utbildning eller för fullföljandet av den.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Först ett tillrättaläggande av ett litet missförstånd. Siffran 88,8 procent, som jag nämnde, avsåg den andel 16-åringar som sökte till gymnasieskolan.

Gymnasieskolan är dimensionerad för nära 94 procent av 16-åringarna. 94 procent av 16-åringarna skulle alltså få rum där om alla sökte. Dels gör nu inte alla det, dels konkurrerar de som söker också med äldre sökande. Av tio behöriga förstahandssökande till gymnasieskolans linjer var för några år sedan två äldre än 16 år. Denna andel har minskat något under senare år.

Fru Sundberg säger att man inte vet i vilken utsträckning ungdomarna kommer tillbaka. Det är sant. Vi har inte så stor erfarenhet här. Det är ändå en relativt kort tid som vi har haft det skolsystem vi nu har. Men jag pekade på exemplet från Stockholm därför att jag tycker det är intressant att se att när man gör en massiv satsning på uppsökande verksamhet, så når man också resultat. Vi har i årets statsverksproposition föreslagit medel – låt vara att det är en ganska blygsam satsning – till försöksverksamhet med uppsökande verksamhet för att försöka finna

former för en sådan.

Principfrågan är naturligtvis om vi skall ha en sammanhållen utbildning i elva tolv år eller inte. Vi har sagt att den utbildningen inte skall vara obligatorisk utan allmän, dvs. det är fråga om ett utbildningserbjudande. Jag tror att det kan vara av värde för många elever att göra ett avbrott. Det är då -- med den gradering jag angav -- bättre att avbrottet sker mellan utbildningsenheterna än att det görs mitt i en utbildningsenhet. Självfallet hoppas jag att arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen inte skall behöva göra något dubbelarbete, och jag förmodar att de har ett nära samarbete beträffande de här kurserna, som är ganska lika -- dvs. de som bedrivs inom gymnasieskolans ram och inom AMS-utbildningen.

Fru Sundberg är fortfarande skeptisk till statistiken. Jag vill meddela att man inte räknar in de högre specialkurserna vid beräkningen av gymnasieskolans dimensionering i förhållande till antalet 16-åringar. Det här är alltså ingen metod att få statistiken att se bättre ut genom att öka antalet högre specialkurser.

De yrkesinriktade linjerna, slutligen, blir alltmera attraktiva, så ur den synpunkten behöver man kanske inte göra någon förändring i deras innehåll. Det behöver snarare göras beträffande de teoretiska linjerna, t. ex. den naturvetenskapliga linjen -- som ur innehållsmässig synpunkt inger bekymmer. Den kanske är för krävande för eleverna, och därför tittar SÖ nu på den. Men naturligtvis är inte innehållet en gång för alla givet ens i linjer som nu är attraktiva, utan det får prövas efter hand -- och det förs en fortlöpande diskussion i de frågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner
nr 45 till jordbruksutskottet,
nr 51 till näringsutskottet och
nr 58 till jordbruksutskottet.

§ 5 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 52.

§ 6 Interpellation nr 53 om brandförebyggande åtgärder i höghus m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr TAKMAN (vpk), som yttrade:

Herr talman! Tusentals villaägare i Sverige har livsfarliga innertak av plast, och många explosionsartade bränder har redan förekommit.

Räddningstjänsten vid brandkatastrofer måste av ekonomiska och praktiska skäl huvudsakligen bygga på de lokala räddningsorganens resurser. Men hur räddas människor ur höghus, när bränderna inträffar ovanför åttonde våningen dit brandkårernas brandstegar vanligen inte når?

Den 1 juli 1974 träder den nya brandlagen i kraft. Tillsynen över kommunernas räddningstjänst kommer då att utövas dels av länsstyrelserna, dels av statens brandnämnd, vilken bildas genom att statens

Nr 41

Fredagen den
15 mars 1974

*Ang. studieav-
brotten i gymnasie-
skolan, m. m.*

brandinspektion och statens brandskola läggs samman. Mot bakgrunden av denna nya lag och den nya organisationen finns det särskild anledning att efterlysa:

a) vilka föreskrifter som kan förebygga att brandfarliga material används inom byggnads- och inredningsindustrin, samt

b) hur räddningstjänsten planeras för brandkatastrofer i höghus.

Användningen av plaster som byggnadsmaterial har ökat mycket snabbt. Omkring 1960 utgjorde plasterna endast 1–2 procent av byggnadsmaterialens värde, enligt tidskriften *Från byggnadsforskningen* (nr 8 1971). Tio år senare utgjorde de ca 6 procent. Omkring 1980 beräknas de utgöra 15 procent. Plasterna öppnar nya möjligheter till rationell och funktionell byggnadsteknik, heter det i denna artikel:

"Men deras användning i stor skala medför också vissa yrkeshygieniska risker på arbetsplatserna och vissa brand- och miljöproblem i de färdiga byggnaderna som med lämplig teknik och väl utformade arbetsmetoder kan bemästras."

Några villa- och radhusbränder, som utvecklats så snabbt att de som sovit i övervåningen inte hunnit rätta sig, har möjligen berott på en kombination av eldfångt byggnadsmaterial och en illa planerad konstruktion. I åtskilliga andra fall de allra senaste åren har plasttaken exploderat, och det har varit endast tursamma omständigheter som räddat de inneboende. Undersökningar av bränder i höghus i USA tyder på att olika typer av plast varit bidragande orsaker till att bränder utvecklats med explosiv hastighet och fått förödande verkningar. Elden sprider sig snabbt, värmeutvecklingen blir enorm och giftiga gaser bildas.

Hos byggnadsarbetare vid bränder i byggnader som är under uppförande och hos brandmän kan de giftiga gaserna ge kroniska skador.

Några brandkatastrofer i höghus har de senaste åren krävt stora offer i människoliv. Vid en brand i ett nybyggt 22-vånings lyxhotell i Söul i Sydkorea i december 1971 omkom minst 156 personer, därav 35 som kastade sig ut genom fönstren och två som tappade taget i en helikopters repstege. Branden orsakades troligen, enligt de första pressuppgifterna, av en explosion i en propangasbrännare på andra våningen.

Vid en brand i en 21-vånings kontorsbyggnad i São Paulo i Brasilien den 1 februari i år dödades minst 170 av de 500 kontorsanställda som arbetade i byggnaden. Branden bröt ut på tolfte våningen. 15 personer dödades, när de genom lågorna kastade sig ut från de övre våningarna.

I detta fall hade plast i stor mängd använts vid inredningen, och enligt pressuppgifterna fanns ingen brand- och röksäkert avskild trappa av den typ som föreskrivs i Svensk byggnorm.

I byggnader med mer än 8 våningar föreskrivs i Sverige att ytbeklädnaden i trapphus skall bestå av obrännbart material eller annat för ändamålet godkänt material. Det anses därför osannolikt att utrymningsvägarna i ett höghus i Sverige skulle spärras av en brand i någon av de lägre våningarna. Detta under förutsättning att byggnaden uppfyller de i byggnormerna ställda kraven. Om detta ändå skulle ske görs det gällande att en lägenhetsbrand i regel inte varar mer än en timme. Eftersom risken för att branden skall sprida sig är minimal, kan personer som befinner sig i de övre våningarna lugnt avvakta brandkårens

åtgärder med lägenhetsdörr och branddörr till trapphuset stängda, uppger statens brandinspektion. Brandstegarna når i allmänhet inte ovanför åttonde våningen. Räddning med helikopter kan tydligen förekomma, men jag har ett intryck av att denna möjlighet är föga utforskad och att den inte ingår i katastrofberedskapen.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till herr kommunministern få ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att redogöra för de åtgärder som vidtas för att förebygga den typ av villa- och radhusbränder som förekommit de senaste åren och som fått ödesdiga verkningar genom att brandfarliga plaster använts som byggnads- och inredningsmaterial?

2. Hur är räddningstjänsten organiserad för bränder i höghus?

Denna anhållan bordlades.

§ 7 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner

Nr 32 med förslag till gruvlag m. m.

Nr 35 med förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620), m. m.

Nr 42 med förslag till inkassolag m. m.

Nr 43 med förslag till lag om handel med arbeten av guld, silver eller platina, m. m.

Nr 54 angående finansiering av Svenska utvecklingsaktiebolaget

§ 8 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 17 med anledning av motion om en sökaranläggning för riksdagsledamöterna

Finansutskottets betänkanden

Nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974:1 gjorda framställning om ökad rörlig kredit i riksgäldskontoret för myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet

Nr 6 i anledning av i propositionen 1974:1 behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor i vad avser programbudgetering

Nr 7 i anledning av i propositionen 1974:1 gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1974/75 för kungl. hov- och slottsstaterna

Nr 8 i anledning av i propositionen 1974:1 gjord framställning om anslag för budgetåret 1974/75 till oförutsedda utgifter

Nr 9 i anledning av i propositionen 1974:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1974/75 till riksgäldskontoret

Nr 10 i anledning av i propositionen 1974:1 gjord framställning om anslag för budgetåret 1974/75 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster

Nr 11 i anledning av i propositionen 1974:1 gjord framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1974/75

Skatteutskottets betänkanden

Nr 4 i anledning av motion angående det särskilda investeringsav-

draget vid taxering till statlig inkomstskatt

Nr 8 i anledning av motion om översyn av regleringen av gränshandeln

Nr 9 i anledning av motion angående rätten för flygpassagerare till tullfria inköp

Lagutskottets betänkande

Nr 6 i anledning av propositionen 1974:4 med förslag till ny firmalag, m. m. jämte motioner

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

Nr 9 i anledning av motion om ändrade regler för utbetalning av kommunala bostadstillägg

Nr 10 i anledning av motion om ökad information i lönebeskeden till statsanställda

Kulturutskottets betänkanden

Nr 1 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till konst, litteratur, musik m. m. jämte motioner

Nr 2 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till arkiv m. m. jämte motioner

Nr 3 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till ungdoms- och folkbildningsverksamhet jämte motioner

Nr 4 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till vissa kyrkliga ändamål jämte motioner

Utbildningsutskottets betänkanden

Nr 1 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till utbildningsdepartementet samt till utbildning inom kulturområdet jämte motion

Nr 2 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till länskolnämnderna m. m. jämte motioner

Nr 3 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet jämte motioner

Nr 9 med anledning av propositionen 1974:1 i vad avser anslag för budgetåret 1974/75 till investeringsbidrag för skolväsendet jämte motioner

Trafikutskottets betänkanden

Nr 2 i anledning av propositionen 1974:1 i vad avser utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1974/75 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Nr 5 i anledning av propositionen 1974:22 angående överlåtelse av staten tillhörig mark m. m.

Näringsutskottets betänkanden

Nr 4 i anledning av propositionen 1974:18 med förslag till lag om ändring i lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

Nr 5 i anledning av motioner om förstatligande av affärsbankerna och angående Post- och Kreditbanken, m. m.

Nr 41

Fredagen den
15 mars 1974

Nr 6 i anledning av propositionen 1974:1 i vad avser vissa anslag för budgetåret 1974/75 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

§ 9 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framställdes, nämligen

den 14 mars av

Nr 121 Herr *Fagerlund* (s) till fru statsrådet Leijon om skattelindring i vissa fall för deltagare i arbetsmarknadsutbildning:

Är statsrådet beredd vidtaga åtgärder så att deltagare i arbetsmarknadsutbildning med sidoinkomst av t. ex. pension inte får sin ekonomiska situation försämrad på grund av den nyligen införda beskattningen av utbildningsbidrag?

Nr 122 Herr *Eriksson* i Arvika (fp) till herr kommunikationsministern angående skyldigheten för motorfordonsförare att medföra körkort m. m.:

Avser statsrådet att se över bestämmelserna i vad gäller skyldigheten för fordonsförare att alltid medföra körkort, skattekvitto och besiktningssinstrument vid färd på allmän väg?

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 15.48.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert